

УДК 330.13



**І. Л. ЛЕОНІДОВ,**  
*кандидат економічних наук, доцент,  
доцент кафедри політичної економії,  
Національна металургійна академія України*

## **ВЛАСНІСТЬ ТА ПРИВЛАСНЕННЯ: БУДОВА І СТРУКТУРА**

У статті розкриваються проблеми структуризації відносин власності й привласнення. Проаналізовано економічний та юридичний аспекти власності. Виявлено обмеження та невирішені проблеми цих підходів. Запропоновано варіант аналізу зародку, сутності, структури власності і привласнення. Обґрунтована їх класифікація за критерієм рівнів суспільно-індивідуальної природи актора. У відповідності з цим критерієм визначено зародок власності, еволюційний ряд привласнення, а також їх типи, види, форми. За критерієм характеру олюднення в суспільному виробництві запропоновано виділення перетворених форм привласнення продукту діяльності з уречевлення й олюднення (опосередкованого, безпосереднього). У якості однієї з таких форм визначено привласнення інтелектуального продукту.

**Ключові слова:** власність, привласнення, актор, типи, види, форми, привласнення інтелектуального продукту.

**Постановка проблеми.** У дослідженнях власності й привласнення аналіз їх типології лишається актуальним. Хоча й домінують традиції жорсткої «прив'язки» окремих форм власності й привласнення до певних їх видів. Однак, доповнення такого структурування виявленням зародку, сутності, змісту власності та привласнення дозволить позбутися суперечностей при висвітленні особливості функціонування їх форм, специфіки породжуваних економічних відносин.

Проблема типології власності й привласнення неоднаково сприймається в наукових колах у зв'язку з процесом диференціації напрямків і шкіл економічної науки. Наприклад, у альтернативних наведеному підходах, критерієм виділення типів, видів, форм привласнення є якісні характеристики об'єкта. Дискусійними лишаються такі теоретичні поняття, як можливості форм привласнення слугувати для виразу й реалізації різних видів привласнення та їх

різноманітності поєднання. Невирішеність відмічених проблем загострює суперечності поглиблення економічних знань.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Роботи вітчизняних і зарубіжних дослідників власності не змогли суттєво просунутися за межі її марксистського визначення як відносин певних осіб до матеріальних благ, як до своїх, як до приналежних їм [1, с. 479]. Погляди прихильників економічного аспекту власності у системі виробничих відносин відзначилися широким спектром позицій (наприклад, від ототожнення [2, с. 22; 3; 4; 5]) і відокремлення [6, 24; 7, с. 49] до ядра [8], передумови [9], основи [10; 11; 12] та ін.). Нажаль при дослідженні відповідних форм власності, не вдалося пояснити субстанційні основи суперечностей, скажімо, між асоційованою приватною та колективною власністю, між нею та груповою, між останньою й акціонерною, між попередньою і сумісною та ін. [13, с. 15-28; 14, с. 7; 15, с. 151-152].

Спробою нівелювання зазначених недоліків став розвиток правового аспекту власності крізь призму класичної тріади його складових (володіння, розпорядження, користування [16, с. 74; 17, с. 133; 18, с. 28; 19, с. 25]) та через їх певний набір («пучок прав» теорії прав власності [20, с. 11]). Суперечливі обґрунтування власності на робочу силу, різного роду послуги, інформацію, наукові знання, винаходи, відкриття та ін. лишилися обмеженими сферою юрисдикції – «правами людини» (як то голосувати, друкувати та ін.).

**Формулювання цілі статті.** Метою даної роботи є виявлення та розкриття генези сутності, структури власності й привласнення інтелектуального продукту.

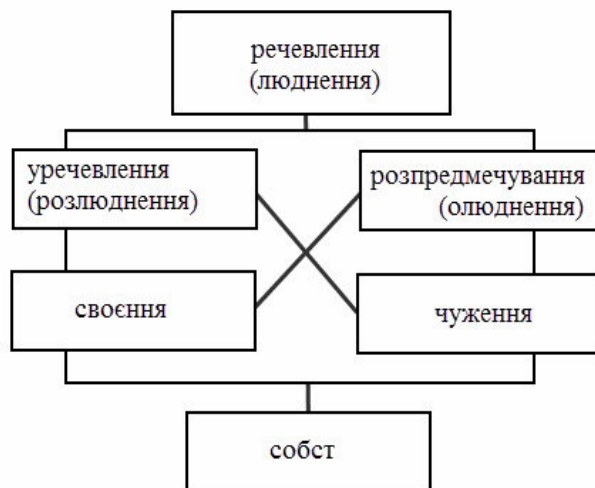
**Викладення основного матеріалу.** У світі універсумності та інтеграційності традиційний погляд на ядро власності – привласнення, як освоєння, опосередковане працею, або, в більш широкому сенсі, як відносини між суб'єктами з приводу приналежності об'єктів, – потребує суттєвих коректив. Насамперед, необхідно чітко розмежовувати інстинктивні власницькі реакції людини і те не тваринне, а власне людське, яке проростає з них, діалектично заперечуючи їх долюдську природу. Якщо визнати, що власне людським в людині є діяльність – усвідомлене здійснення суцього людиною (у філософському сенсі) або свідомо і цілеспрямована зміна, перетворення людиною універсуму і самої себе (в економіко-теоретичному сенсі), то саме в ній слід шукати витоки, субстанцію людського власницького початку.

Перше являє собою процес перенесення, фіксації сутнісних людських сил (СЛС) в об'єкті діяльності (більш конкретними формами якого є умови, процеси, засоби, предмети і результати діяльності), набуття людиною в ньому своєї власної дійсності; друге – перетворення визначень об'єкта діяльності в тому вигляді, в якому вони існують в собі і для себе, у СЛС, оволодіння

людиною їх прихованими властивостями. Але уречевлення (розлюднення) і розпредмечування (олюднення) можуть бути інтерпретовані як суперечливі складові, дві сторони однієї «медалі» – предмечування або люднення. У цій первинній «клітинці» діяльності перебуває «власницький» мем – собст, який «відповідає» за здобуття-втрату СЛС – і олюднених в людині (СЛСол), і уречевлених в традиційних об'єктах (СЛСур). Це «ім'я» (собст) досить умовне і може змінитися в результаті більш ретельного вивчення змісту іменованої їм невидимої реальності. Але незмінним є суспільний статус собста і виведених з нього категорій. Кожна з них виражає цілком визначені відносини акторів з приводу об'єктів діяльності. У цьому гносеологічному контексті власність являє собою надскладну систему категорій, – від найбільш абстрактних і субстанційних, до загально конкретних. В поняттях, що наближаються до звичних, сутність собста може бути охарактеризована суперечливою єдністю своєння і чуження СЛС. Своєння висловлює набуття, асиміляцію, «вбирання» СЛС, чуження – стійке відособлення, відторгнення, втрату, відділення СЛС, головним чином, уречевлених.

Зміст своєння і чуження визначається не тільки вихідною приналежністю своєння до більш складного розпредмечування (олюднення), а чуження – до уречевлення (розлюднення), але і, по-перше, взаємозв'язками в «чотирикутнику» «уречевлення–розпредмечування–своєння–чуження» (див. рис. 1). Наприклад, своєння має місце в умовах уречевлення (розлюднення) людини людиною, а чуження – в умовах тривалої перерви в розпредмечуванні; по-друге, їх (своєння і чуження) екзогенно-ендогенним характером. Про що йдеться? У фундаментальній економічній науці традиційно розглядаються своєння і чуження (привласнення і відчуження – у звичній термінології) зовнішніх по відношенню до суб'єкта об'єктів, тобто екзосвоєння і екзочуження, набагато рідше – своєння і чуження суб'єктом власних СЛСол, тобто ендосвоєння і ендочуження.

Екзосвоєння, ендосвоєння, екзочуження, ендочуження є субстанційними блоками собста. Але практично за межами пильної дослідницької уваги залишаються об'єктивно існуючі взаємозв'язки екзо- і ендосвоєння, екзо- і ендочуження. Між тим, будь-який акт, скажімо, екзосвоєння передбачає відповідний акт ендосвоєння, а кожен останній надає прямий та/або опосередкований вплив на перше. Це вірно і для взаємозв'язків екзо - і ендочуження.



*Рис. 1. Взаємозв'язки субстанційних блоків речевлення і собста  
[складено автором]*

Глибинна сутність привласнення ототожнюється із зародком, властивостями людської природи. Таким зародком є двоїста природа людської діяльності (рис. 2.), що фіксує акт зіткнення цілепокладаючої волі суб'єкта та об'єктивних закономірностей буття. Відповідно цьому в структурі діяльності виділяються суб'єктний (цілепокладаючий суб'єкт) та об'єктний (предмет діяльності, її знаряддя тощо) компоненти. Суб'єктний і об'єктний компоненти діяльності є протилежностями, єдністю і взаємопроникнення яких викликають зміни в сутнісних людських силах. В об'єктній частині породжуються (або успадковуються з неї) зміни, аналогічні природним. Трансформації суб'єкта удосконалюють його, залучаючи до інших суб'єктів, до історичного зв'язку з суспільством. Зв'язки між компонентами діяльності розуміються як такі, що відображають собою закони природи й суспільства. Взаємопроникнення названих компонентів засвідчує неперервність, односпрямованість, закономірні зміни сутнісних людських сил. Одночасна наявність трьох вказаних властивостей виділяє момент розвитку серед інших змін: оберненість, відсутність закономірності чи спрямованості. Розвиток сутнісних людських сил відображає їх новий якісний стан, постає як виникнення, трансформація, зникнення їх елементів чи зв'язків.



*Рис.2. Взаємозв'язок субстанції діяльності, належності, набуття  
[складено автором]*

Діяльність являє собою єдність процесів уречевлення (розлюднення) та розпредметування (олюднення за Е. Ільєнковим). Уречевлення є процесом перенесення, закарбування сутнісних людських сил в об'єкті діяльності, набуття людиною у ньому своєї власної дійсності [21, с. 44]. Олюднення означає перетворення властивостей об'єкта діяльності в такому вигляді, в якому він існує в собі і для себе, в сутнісні людські сили, набуття людиною його прихованих властивостей [21, с. 44]. Трансформація властивостей предмету діяльності як набуття сутнісних людських сил характеризує їх прирощення (розвиток).

Протікання такого процесу в напрямках інтеріоризації та екстеріоризації передбачає диференціацію результату діяльності. Його представляють уречевлені сутнісні людські сили в об'єкті діяльності та олюднені сутнісні людські сили в суб'єкті (поєднує в собі якості об'єкта і суб'єкта). Прикладом зазначеної диференціації може бути: «noietis» і «chretis» (стародавньогрецька традиція), соціальний індивід (за Б. Ломовим), «habitus» (за П. Бурдьє) тощо.

Діяльність, як умова, процес і результат, постає різноманіттям перетворених сутнісних людських сил (уречевлених і олюднених). Їх взаємний вплив, зафіксований людиною, розуміється через зародок привласнення як відносини між індивідами з приводу перетворених сутнісних людських сил. Такий зародок дає можливість охарактеризувати зміни сутнісних людських сил, шляхом виділення в ньому двох компонентів: належність та набуття. Належність пов'язується із наявністю сутнісних людських сил, а їх набуття виражається у їх відповідному прирощенні.

Наявність характеризує належність як симулякр, що лише «хвилює» і «спонукає» (за П. Клоссовські), як результат ментальних змістоутворюючих об'єктивацій. В цьому сенсі належність є способом фіксації внутрішньої

можливості «свого» через середовище «іншого». Зазначене передбачає протиставлення релятивного (відносного, умовного) абсолютному, безумовному у емоційно-вольовій настанові особистості, як виразі її позиції щодо сутнісних людських сил. Дослідники волі розкрили спектр її проявів як: акциденцію розуму (класична традиція), модус мислення (Р. Декарт), те саме що і розум (Б. Спіноза) чи коріниться в розумі (Г. Лейбниц), здібності бажати (І. Кант), особливий спосіб мислення (Г. Гегель), рівноправна спроможність з розумом (І. Фіхте), «фундаментальна здатність» – інтелектуальна інтенція, яка містить «проект» дії (П. Рікер) [22]. Дійсно в метафорі волі акцентується, насамперед, інтелектуально-імперативний аспект, зміст твердого розумного наміру, діяльної думки, що намагається досягти цілі [23]. Відмічене підкреслює у належності об'єктивний, універсальний, статичний характер. У вузькому сенсі належність зводиться до оцінки людини суб'єкта або об'єкта, що фіксує за певною ознакою їх взаємне положення (порядок або статику). Наприклад, відношення людини до певних речей серед їх сукупності як до своїх. Як бачимо, належність сутнісних людських сил (уречевлених і олюднених) характеризує їх наявність (як статику, волю).

Набуття сутнісних людських сил пов'язується з розумінням їх процесуальності та історичної мінливості. Ідея таких змін описана в альтернативних концепціях: організаційній (за Г. Спенсером), системній (Е. Дюркгейм, Т. Парсонс, Р. Мертон), стадійній (К. Маркс), системно-процесуальній (П. Сорокін), взаємодіючих соціокультурних полів (П. Бурдьє), цивілізаційній (А. Тойнбі, О. Шпенглер) та ін. Для нашого дослідження важливим є те, що набуття є динамічною характеристикою змін сутнісних людських сил, реалії якої можуть пов'язуватися з: циклічністю або направленістю; одно- або багатовекторністю; однозначною заданістю чи варіативністю; еволюційним чи революційним характером; «організованістю» та природністю тощо. Основою динаміки змін сутнісних людських сил, їх руху, прирощення, визнано силу. Мінливі уявлення про силу закарбовані в її розуміннях, як першопричини руху усіх речей і явищ природи («апейрон» у Анаксимандра, «нусе» в Анаксагора, «рушійні сили» Емпедокла, «вихор» Демокріта), ідеального явища («нус» Платон), своєрідного суміщення матеріальної та ідеальної субстанції (в формах «динаміс», «ентелехія», «енергія» за Аристотелем), теософського догмату («сила світла» (Дж. Фіданц), «абсолютна сила» (М. Кузанський), «могутність Бога» і «сила духа» (Б. Спіноза)), у сфері немеханічних і механічних причинностей («духовна здатність, безтілесна, невидима» (Леонардо да Вінчі), «маса як рушійна сила» (Ф. Бекон), «матерія, що рухається» (Р. Декарт)), кількісної оцінки («сила опори», «сила тяжіння» (І. Ньютон), «сила інерції» (С. Кларк), «відцентрові і

доцентрові сили» (Х. Гюйгенс), «кількість сили» (Г. Лейбниц), «кількість руху» (Д. Дідро)), якісної визначеності («сила активна і пасивна» (Дж. Лок), «сила руху матерії» (Ж. Ламетрі), «сила внутрішня і зовнішня» (Д. Дідро), «сила поверхнева й що проникає» (І. Кант), «момент буття, що являє себе у взаємодії з іншою силою» (Г. Гегель)), природного прояву («квант» П. Шардена, «фотон» А. Янга, «життєва сила» Г. Гельмгольца, енергія та ін.), характеристика (одна з мір) інтенсивності (ступеню) взаємодії об'єктів (матеріальних) тощо [24]. Відмічене розуміння основ динаміки спрямовує наше дослідження на вивчення прирощення сутнісних людських сил, пошук властивих факторів, напрямків та ін. Отже, набуття сутнісних людських сил є їх прирощенням (як динаміка, сила).

Виявлені у зародку привласнення сутнісних людських сил сторони (належність і набуття) взаємодіють між собою. Динаміка набуття сутнісних людських сил є зрушенням у масштабах їх належності, відповідних способах тощо. Статика належності сутнісних людських сил є кристалізацією впливу змін на їхнє взаємне положення, рівновагу. Взаємодія належності та набуття обумовлена діалектикою статичної і динамічної на рівні їх основи – сили і волі. Сила, характерною їй «могутністю» й «спроможністю», обрамлює волю. Воля, завдяки «самовизначеності», детермінує напрямок ареалів сили. Взаємний вплив волі і сили опосередковується розвитком взаємодії належності та набуття сутнісних людських сил, що не є безмежним.

Межа визнана початком і кінцем будь-якого буття [23], у т.ч. взаємодії належності та набуття. Кожна змичка належності та набуття має межу. Можна припустити, що одна відособлена взаємодія належності та набуття відокремлена від іншої частиною простору, стосовно них або нейтральною, або загальною. В цьому випадку межею є місце прямого вторгнення, єдності й взаємопроникнення суміжно існуючих зв'язків належності та набуття. З одного боку, самовизначеність межі належності завдячує існуванню інших належностей. Це характеризує статичний бік межі, як властивість належності певному суб'єкту. З іншого боку, межа набуття є його кінцевою ознакою. Кожне набуття завжди перетворюється на інше. Тому межа за своєю природою діалектична. Вона передбачає існування належності та набуття, і, поряд з цим, їх зміни. В ході розвитку відособлена змичка належності та набуття зупиняє в часі своє існування, після чого починається буття нової їх взаємодії.

Виявлення відмічених ознак взаємин належності та набуття дозволяє детермінувати множину її можливих варіацій, що в своїй цілісності закладають підґрунтя виробничих відносин. Можливість та необхідність виявлення сили і волі встановлює обмеження масштабів зв'язку належності та набуття, роблячи відокремлене їх існування (виявлення в самому собі) нонсенсом, та надає

перевагу взаємодіям (відносинам) як запоруці тривалого підтримання сутнісних людських сил та їх подальшого розвитку. Більш того, такі відносини зародку привласнення поступово змінюються у міру появи нових інваріантів можливостей, їх модифікації. «Здатності нашого духа без кінця додавати до будь-якої даної величини» [25, с. 143] стимулює суб'єкта належності та набуття до розширення або окреслення нових меж сутнісних людських сил. Генезис нових здібностей призводить до диференціації ареалу рамок відособлених змичок належності та набуття. Природно, що це інтенсифікує взаємодії належності та набуття, які, завдяки сумісності діяльності, усупільнюються. Причому такі взаємодії не набувають уніфікованого характеру, а позначені історично визначеною специфікою.

Наприклад, у первісному суспільстві виявлення сили було «достатнім» лише сукупності індивідів (община, плем'я) відносно кормової території. В умовах первісної примітивної діяльності та знеособленої общини синергетичний ефект принципової спроможності кожного члена общини (його сутнісних людських сил) окреслював межі належності та набуття землі як знарядь і предмету праці. Освоєння ремісничих знарядь праці в процесі уречевлення почало забезпечуватися виразом сили та волі індивіда або сім'ї. Тим самим стверджувалися інші межі належності та набуття ремісничих знарядь праці і відповідних продуктів, їх тяжіння до волі певних особистостей, підкріплених необхідними навичками, здібностями, уміннями. Передумови реальної загальнонародної належності та набуття сутнісних людських сил починають складатися на етапі становлення й посилення національних економік, за відповідного рівня усупільнення виробництва і капіталу.

У такій історичній специфіці зв'язки належності та набуття сутнісних людських сил для різних суб'єктів утворюють більш могутній вираз сили. Як наслідок – демаркаційні лінії змичок належності та набуття сутнісних людських сил стають менш чіткими та виразними. Царина поширення меж взаємодії належності та набуття фактично виявляється взаємно перекриваючою.

Таким чином, на рівні зародку привласнення представляють такі його сторони, як належність та набуття. Належність сутнісних людських сил характеризує їх наявність як статичну. Набуття сутнісних людських сил відображає їх зрушення як динаміку.

Наступний рівень взаємодії належності сутнісних людських сил (уречевлених і олюднених) та їх набуття поляризується у властивих їм напрямках екстеріоризації та інтеріоризації як процес відповідного захоплення й усвідомлення. Практика захоплення полягає у впливі дійсності «в формі діяльності» на дійсність «в формі об'єкта» (за І. Алексєєвим). Процес захоплення постає актом матеріальної діяльності з прирощення уречевлених



сутнісних людських сил через здатність і можливість здійснювати волю суб'єкта належності шляхом насильства, права тощо. Екстеріоризація захоплення конкретизується в досягненні більших меж набуття уречевленої частини сутнісних людських сил, як її підпорядкування цілям суб'єкта належності. Наприклад, «завдячуючи військовій силі забезпечується захоплення нових земель, відчуження їх лівової частки від попередніх власників» [26, с. 267]. Як бачимо, в «суб'єкт-об'єктному» протиставленні захоплення – це взаємодія належності та набуття уречевленої частини сутнісних людських сил, що прирощується.

Усвідомлення розуміють як глибинний семіотичний акт інтелектуальної діяльності з набуття олюдненої частини сутнісних людських сил. У діяльній природі усвідомлення віддзеркалюються принцип автономності суб'єкта (І. Кант), продукт чистої самодіяльності (І. Фіхте), вольна активність абсолютного духа (Г. Гегель) тощо. В процесі пізнавального і духовно-ціннісного освоєння суб'єкт належності здійснює розпредметування, прирощуючи інтерпретацію новоствореної частини сутнісних людських сил. Наступне за ним засвоєння передбачає інтеграцію новостворених сутнісних людських сил до належної їх структури в суб'єкті. Такий процес еволюціонував у напрямку від механізмів наслідування і примітивного навчання до невербальних і вербальних механізмів трансляції «по-горизонталі» – у рамках одного покоління і «по-вертикалі» від покоління до покоління [26, с. 165]. Отже, в «суб'єкт-об'єктній» протилежності усвідомленням є взаємодія набуття та належності олюдненої частини сутнісних людських сил, як їх прирощення.

У ньому суб'єкт взаємодії належності та набуття поєднує в собі якості об'єкта і суб'єкта й перетворюється в актора [27, с. 12]. Поняття «актор» діалектично знімає загострення поляризації «уречевлення-олюднення» структурного функціоналізму й системності (з боку об'єктивізму) та етнометодології і феноменології (стосовно суб'єктивізму) в теоріях практики (П. Бурдьє), соціальної дії (Т. Парсонс, Е. Шиллз) та ін. Об'єкти уречевлення та суб'єкти олюднення, поєднуючись в акторі, як умові, процесі, результаті, засобах, предметі діяльності. Умова – це те, без чого зазначене поєднання не може відбутися (існування, пізнання). Умова утворює момент загального діалектичного зв'язку, обмеженого наявністю необхідних для змички належності та набуття суб'єктом і об'єктом, їх станів, взаємодій. Сукупність незворотних взаємопов'язаних, тривалих змін, станів об'єкта і суб'єкта є процесом. Він проявляється через свої форми, найвищою з яких розуміється саморозвиток. В свою чергу, результатом є наслідок, що завершує розвиток процесу. Якщо ж результат призначається для досягнення якої-небудь цілі, то він є засобом. Традиційним засобом розуміється об'єкт (уречевлені сутнісні

людські сили) в силу його властивостей. Одначе, досвід, знання, кваліфікація та ін. моменти олюднених сутнісних людських сил також можуть призначатися для досягнення певної цілі.

Деяка цілісність, виділена із світу об'єктів у процесі людської діяльності є предметом. За природою предмет може бути матеріальним (живий організм, виробничий цикл) та ідеальним (математична формула, концептуальний образ), а структурно він обмежується лише головними, найбільш суттєвими властивостями і ознаками. В розглянутих формах, набуття актором якостей об'єкта і суб'єкта екстеріоризації та інтеріоризації пов'язане з процесом розвитку власних сутнісних людських сил.

У суб'єкт-об'єктних межах актора є об'єктивне перетворення діяльності людини та її результатів у самостійну силу, пануючу над нею й ворожу їй, що виражається відчуженням. Немає сумніву, що відчуження є історично перехідною формою уречевлення сутнісних людських сил та невід'ємне від уречевлення і фетишизації суспільних відносин. Це підтверджує проблема об'єктивації, пов'язана з діяльнісним відношенням суб'єкта до об'єкта (у Г. Гегеля), уречевлення суспільних відносин та персоніфікація речі (за К. Марксом), «діахронічне» відчуження (за Ж. Сартром) тощо. Дійсно, відчуження зовнішнього об'єкта від актора означає переведення олюднених сутнісних людських сил із стану актуального до можливого. При цьому, тривале відчуження сутнісних людських сил загрожує їх остаточною втратою актором. Отже, відчуження є стійким відособленням, відторгненням, відокремленням, втратою актором сутнісних людських сил, переважно уречевлених [28, с. 34].

Феномен відчуження, що викликаний порушенням опосередкованості ціннісного змісту сумісної діяльності, є достатньо вивченим у наступних моментах: факт передання частини уречевлених сутнісних людських сил між акторами (відносини простого товарного обміну); фетишизації соціальних відносин у грошах – зовнішньому носії соціального багатства; перетворення зовнішнього світу, створеного людиною, у світ капіталу. Вони обмежуються еволюцією відчуження від примусового, безвідплатного до взаємного добровільного, тобто Марксовою умовою, коли люди мають мовчазно відноситися один до одного як до приватних власників, щоб відчуження стало взаємним. Його базовий принцип еквівалентності обумовлює добровільність передання однієї споживчої вартості в обмін на іншу за своїми якостями. Одначе, розвиток олюднених сутнісних людських сил окреслив тенденції їх набуття в формі знань, досвіду, навичок, умінь, інформації, патернів, насамперед, між професіональними групами і спеціалістами. Звісно, царина уречевлення-олюднення значно складніша її окремих сфер, і є недоречною абсолютизація рівності витрат суб'єкта на трансляцію і асиміляцію сутнісних

людських сил. Наприклад, некоректно вважати еквівалентними випадки асиміляції об'єктом частки трансльованих суб'єктом сутнісних людських сил та їх неодночасної трансляції кільком різним об'єктам. Нееквівалентний обмін передбачає набуття суб'єктом продукту «А» взамін продукту «Б», при не рівних витратах сутнісних людських сил на їх створення.

Дієвим виявленням відчуження, його «дійсним проявом» є експлуатація [29, с. 520]. В ній проявляється спотворення відносин «суб'єкт-об'єктної» двоєдиності актора: людина стає об'єктом виробничого процесу, відбувається суб'єктивування речей і уречевлення суб'єктів (за К. Марксом). У процесі діяльності актор створює продукт, який, як полюси внутрішньо єдино-роздільного актора, ділиться на необхідний і додатковий. Якщо сили актора-об'єкта обмежені необхідним продуктом, а актора-суб'єкта – додатковим продуктом, то актор виявляє силу у створеному продукті та є його споживачем. Дійсно, з погляду двоєдиного актора, продукт діяльності, в сукупності необхідної і додаткової частин, забезпечує прирощення сутнісних людських сил. В ньому справедливим є набуття суб'єктом лише тієї частини створеного продукту, яка є результатом його діяльності (наприклад, як найманого робітника, що продав свою робочу силу собі самому, як капіталісту [26, с. 329]) з управління і організації виробництва. Додатковий продукт як результат діяльності об'єкта має набуватися ним же, а не суб'єктом. Звідси, експлуатація – це набуття сутнісних людських сил єдино-роздільним актором в пропорції, що порушує зазначену умову. Немає сумніву, що експлуатація є набуттям суб'єктом продуктів, витрати сутнісних людських сил на створення яких перевищують його (суб'єкта) власні [26, с. 207]. Зазначені позиції підкреслюють властивість елементів експлуатації зрівняльному розподілу аристократичними кланами на чолі з ватажком, які набувають левову частку продуктів уречевлених і олюднених через податки, данину, підношення, відпрацювання тощо. Наприклад, значний масив нагромаджених суспільством знань та інформації є недоступним усім громадянам, а набувається виключно владною когортаю для укріплення своїх позицій. У відповідності з цим, напевно чи можливо вважати експлуатацію, наприклад, у спрямуванні частин прибутку, до державного або місцевого бюджету, на благодійність, на сплату дивідендів робітникам-володарям акцій.

Таким чином, процес взаємодії належності та набуття в «суб'єкт-об'єктній» протилежності постає захопленням і усвідомленням, а з погляду двоєдиності актора – породжує відчуження, експлуатацію (рис. 3).

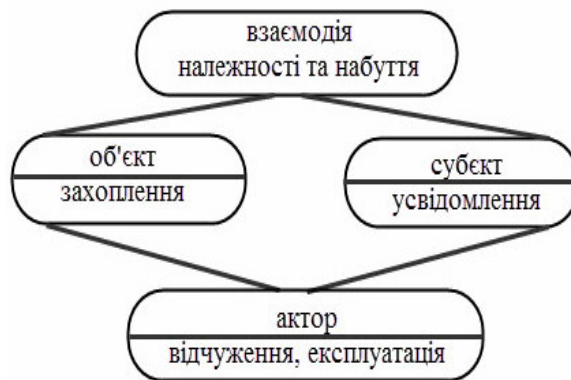


Рис. 3. Процес взаємодії належності та набуття [складено автором]

На перший погляд, надалі актуалізується можливість розкриття структури як екстеріоризації, так і інтеріоризації взаємодії належності та набуття сутнісних людських сил. Насправді ж, реальне домінування їх екстеріоризації над інтеріоризацією визначає імператив процесів екстеріоризації набуття сутнісних людських сил. Дійсно, означений вектор екстеріоризації зв'язку належності та набуття, при відповідності економічним відносинам, що ускладнюються, демонструє поліатрибутивність [26, с. 36]. Можливість виокремлення в межах цілісності такої екстеріоризації атрибутів дозволяє відобразити їх множину, як утворень, що знаходяться в постійній взаємодії, взаємоперетворенні й перетіканні. Звісно, дослідження того чи іншого компоненту в складі екстеріоризації змички належності та набуття передбачає відповідність певним атрибутам. Ідентичність цієї екстеріоризації за окремою ознакою уніфікує її склад, однак з іншого боку, поліатрибутивність кожної частки, наявність ряду інших властивостей, їх відмінність сприяє варіативності екстеріоризації взаємодії належності та набуття. Означена різnorodність атрибутів забезпечує подальшу «структуризацію» екстеріоризації зв'язку належності та набуття сутнісних людських сил.

Одним із боків цих реалій є поліакторність (A1), як сукупність простих і складних акторів екстеріоризації взаємодії належності та набуття ( $l=1\dots z$ ). Простий актор представлений переважно персоніфікованим власником, якому притаманна єдність належності та набуття. Такий актор – це індивід, колектив, що набуває сутнісні людські сили в процесі індивідуально-колективної діяльності.

Складний актор, в традиційному розумінні, персоніфікується складовими взаємодії належності та набуття при реалізації різних функцій. Одна частина представлена владним актором, його пануванням і підпорядкуванням. Друга частина – актор підлеглий, що реалізує функції відповідального. Частковість традиційного актора на суспільному рівні закріплює інститут примусу. Інший тип складного актора є мережевим. Він включений до партнерських зв'язків, що формуються у мережевих системах. Його дії тотожні за структурою

персоніфікованому власнику, однак мають більш розвинену форму існування. Цей актор взаємодіє в багатьох мережах, які є самостійними незалежними утвореннями, з власним набором припустимих функцій. Їх одночасна відмінність у різних мережах обумовлює відповідні дії актора, що постають нерідко як непослідовні, нелогічні. Диференціація останніх характеризується випадками девіантної поведінки людей, нелогічністю й непрогнозованістю вчинків та ін. [27, с. 17]. Таким чином, складний актор – це індивідуум, колектив, для яких є взаємодія належності і набуття сутнісних людських сил частково й одночасно у різних мережах.

Поліоб'єктність (O<sub>i</sub>) екстеріоризації зв'язку належності й набуття у складі поліатрибутивності передбачає варіативність об'єкта як умов, процесу, засобів, предметів і результату діяльності тощо ( $i=1\dots x$ ). Дійсно, різні об'єкти (наприклад, необхідний і додатковий продукт діяльності) спроможні набуватися в межах однієї форми належності. Однак, окремому об'єкту (скажімо, додатковий продукт) немає перешкод бути фігурантом альтернативних форм належності. Поліоб'єктність має місце і у випадку, коли один і той самий об'єкт є засобом і предметом діяльності одночасно (як у випадку із землею). Окрім зазначеного, припустимо набуття сутнісних людських сил і з кількох об'єктів, при цьому кожен об'єкт може належати багатьом акторам. В останньому випадку актуалізується проблематика розподілу складових об'єкта між різними акторами, формами належності. Наприклад, компоненти інституціонального пучка правомочностей власності є субелементами соціально-економічних елементів набуття – володіння, розпорядження, користування. Так, у складі розпорядження виділяються правомочності на капітальну вартість, передання речі у спадок та ін., а розщеплення володіння розпадається на правомочності господарського використання, на результати діяльності, на доходи від реалізації тощо.

Поліформізм (F<sub>j</sub>) екстеріоризації змички належності та набуття сутнісних людських сил охоплює її типи, види, форми ( $j=1\dots y$ ), які виділяються залежно від якісних характеристик об'єкта, суб'єкта, актора. Серед них достатньо визначеною є взаємодія належності й набуття уречевлена (матеріальна) і олюднена (нематеріальна) об'єктного типу, та приватна, колективна, державна суб'єктного типу. Немає сумніву, що типи, види, форми екстеріоризації зв'язку належності та набуття виражають різні рівні суспільно-індивідуальної природи актора [26, с. 39]. Однак, в політичній економії у якості відповідної ознаки поліформізму превалює «спосіб поєднання робітника із засобами виробництва», хоча він не є вичерпним для розкриття будови взаємин належності та набуття сутнісних людських сил актора. Критерії альтернатив виокремлення поліформізму такої взаємодії різняться також за релігійними, етнічними, географічними, та ін. ознаками. Навіть кожна історична епоха має

власний поліформізм зв'язку належності та набуття, наприклад, при індивідуально-колективній діяльності в період володарювання Орди, В. Каргалов виявив: ям, тамга, митий, дари, почестя, мита, поминання, вихідні, пам'ятне, уклінне, кормове, станове, виїзне, мимоїзне, ловитва тощо [30, с. 45].

Взаємозв'язок поліатрибутивних акторів ( $A_i$ ), об'єктів ( $O_i$ ), форм ( $F_j$ ) екстеріоризації взаємин належності та набуття утворює особливу їх мережу ( $M\{A_i, O_i, F_j\}$ ), змістом якої є варіативність ( $i=1\dots z; j=1\dots y$ ). Кожна така поверхнева реалізація екстеріоризації змички належності та набуття об'єднується поліатрибутивними елементами, в яких лише одна властивість із всього їх набору є актуальною мережі (скажімо,  $M\{A_2, O_1, F_2\}$ ). Проте, усі інші поліатрибутивні складові як за змістом, так і ознакою, можуть входити до інших проявів мережі екстеріоризації взаємодії належності та набуття сутнісних людських сил. Отже, в межах цілісності такої екстеріоризації можливо виділяти кілька його мереж, в залежності від набору поліатрибутивних елементів. Існування численних варіантів проявів екстеріоризації зв'язку належності та набуття надає можливість дослідження мережових утворень в різних ракурсах, сприяє їх багатоаспектному сприйняттю.

Поліатрибутивність елементів набуття розділяє мережі володіння ( $M_v$ ), розпорядження ( $M_r$ ), користування ( $M_k$ ), взаємодія яких у своєму поступі розкриває економічний та правовий аспекти належності, наприклад, у теорії прав власності. Володіння – це набуття сутнісних людських сил у належному процесі діяльності, частині її результату, доході від його реалізації. Для фактичного фізичного контролю над об'єктом володіння також не обходиться без вкладення сили, що створює для суб'єкта можливості вольового впливу. Від цієї дії породжуються, за М. Бердяєвим, невід'ємні права та обов'язки [31, с. 199]. Обов'язки застерігають від споживацького ставлення до об'єкта. Володіння об'єктом надає право визначати порядок господарського використання. Відносини володіння можуть бути тимчасовими (наприклад, при переданні об'єкта в оренду), довічними, спадковими. Титульним знаком формалізації володіння є договір, що підтверджує відповідні правомочності й опосередковується розпорядженням.

Розпорядження є набуттям сутнісних людських сил, що опосередковує реалізацію волі суб'єкта належності, накладену на об'єкт. Воно постає актом, який має владний характер. Відносини розпорядження спроможні визначати долю об'єкта, шляхом його відчуження, передання у тимчасове володіння й використання іншому актору, на зберігання та ін. Розпорядження може бути довготерміновим, або разовим для кожного конкретного випадку. Розпорядження дозволяє довгостроково залучити об'єкт до економічного кругообігу шляхом купівлі-продажу, міни, поставок, дарування, благодійності та ін. У випадку, коли об'єкт в один момент викидається, або знищується, розпорядження

реалізує волю володаря «одноразово». Після одноразового використання об'єкта, розпорядження спрямовує волю володаря на вилучення корисних властивостей. В цьому разі має місце не розпорядження, а користування.

Користування – елемент набуття сутнісних людських сил шляхом безпосереднього вилучення корисних властивостей з об'єкту. Користування спрямовується на прирощення уречевленої і олюдненої частин сутнісних людських сил. Реальність користування – у межах належності, як через її суб'єкт, так і володаря, розпорядника, уповноваженого користувача. Відносини користування передбачають споживання, втілення, використання об'єкта відповідно його призначення (експлуатація об'єкта, отримання плодів і доходів від нього тощо), протягом певного періоду, за умов встановлених розпорядником і відповідних волі володаря. При невідповідності останній користування припиняється (забороняється), а в іншому випадку – охороняється від перепопону.

Кожен елемент мережі ( $Mv^b$ ,  $Mr^c$ ,  $Mk^d$ ) є складною підсистемою ( $b=1...w$ ;  $c=1...s$ ;  $d=1...t$ ), сукупна взаємодія яких виявляє ознаки системи мережевого типу, що самоорганізується. Наприклад, мережа екстеріоризації набуття сутнісних людських сил, ідентична владному елементу належності, може бути представлена як  $Mv^1\{A2, O1, F2\}$  (жирний пунктир на рис. 4), або  $Mv^2\{A1, O1, Fy\}$ ,  $Mv^w\{A1, O1, F1\}$  та ін. (див. пунктирні лінії на рис. 4).

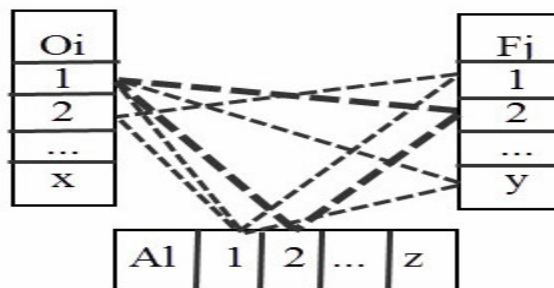
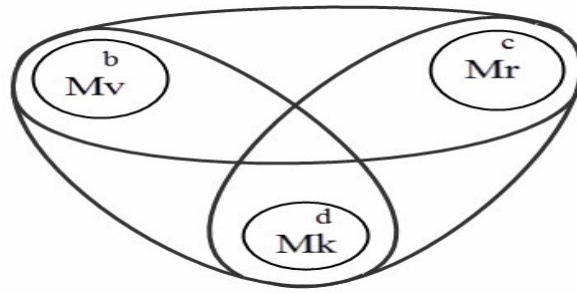


Рис. 4. Варіант мережі екстеріоризації набуття ( $Mv^b$ ), ідентичної владному елементу належності [складено автором]

Безкінечність альтернативних варіантів мереж екстеріоризації набуття безмежно розширює рамки вивчення її можливих реалізацій (скажімо,  $\{Mr^c\}$ ,  $\{Mk^d\}$ ,  $\{Mv^b\}$ ,  $\{Mr^c, Mk^d\}$ ,  $\{Mv^b, Mk^d\}$  тощо на рис. 5). Отже, виникає необхідність дослідження проявів загального атрибутивного набору екстеріоризації набуття та належності як основи привласнення і власності.



*Рис. 5. Мережеве утворення екстеріоризації набуття в складі поліатрибутивних елементів належності [складено автором]*

Розвиток діяльнісних основ та еволюційних зв'язків привласнення визначає його сутність як категорії, що виражає виробничі відносини з приводу актуалізації сутнісних людських сил. У відповідності з ним, розвиток зародку власності постає як відносини між людьми з приводу привласнення сутнісних людських сил.

З авторської точки зору, типи, види, форми власності й привласнення виражають різні рівні суспільно-індивідуальної природи актора – субстанційний, сутнісний і формоутворюючий, відповідно, а їх виділення, співіснування і взаємозв'язки є важливою складовою історичного процесу. На зорі людства із спочатку синкретичного собста виділяються не лише привласнення та відчуження, але і взаємозв'язані суспільний й індивідуальний початки. Таким чином виникає суспільний, індивідуальний і змішаний типи екзосвоєння (привласнення) які «супроводжують» людину до цього дня.

Розвиток і ускладнення діяльності, власне людських сутнісних і змістовних початків в людині й соціумі супроводжується послідовно-паралельним виділенням і «дорослішанням» у ньому нових сутнісних характеристик громадського та індивідуального. Ці процеси тривають понині і виражаються в співіснуванні і співрозвитку : 1) індивідуумного, особистого, персонального, приватного видів індивідуального типу привласнення; 2) групового, колективного, сімейно-кланового, корпоративного, загальнонародного видів суспільного типу привласнення; 3) а також колективно-індивідуумного, колективно-особистого, колективно-приватного, «владно-власницьких» та інших видів змішаного типу привласнення. Зрозуміло, представлений перелік видів привласнення не може вважатися вичерпним, оскільки розвиток сутнісних і змістовних початків людини і соціуму в принциповому плані не має меж.

Як правило, на поверхні суспільного та економічного життя види самореалізуються за допомогою організаційно-економічних та/або політико-правових форм, у тому числі, перетворених. Сучасний склад цих форм добре



відомий і представлений у науковій та учбовій літературі, законодавчих і правових актах, залишаючись, зрозуміло, невичерпним.

Традиційно, в літературі здійснюється досить жорстка «прив'язка» тих або інших форм привласнення до цілком певних видів. Розвиваючи цю лінію міркувань, правомірно припустити, що певна форма привласнення може слугувати для вираження й реалізації різних видів привласнення та їх різних поєднань (див. рис. 6). Наприклад, дослідження показують [28, с. 42], що історично уперше державна власність виникає як форма влади-власності, а конкретніше – форма особисто-персонально-корпоративно-кланового привласнення. Цей вид відповідає конфедеративному устрою ранньої держави етапу централізації стародавнього східного універсумного утворення. На цьому ж етапі, за умовами федералізації державного устрою відповідає персонально-особисто-корпоративно-клановий вид привласнення. На етапі вищої централізації, в умовах деспотії затверджується персонально-корпоративно-кланово-особисте привласнення. На етапі децентралізації стародавнього цивілізаційного утворення федералізація державного устрою пов'язана із затвердженням персонально-особисто-приватно-корпоративно-кланового виду привласнення, а наступна конфедералізація, – з перемогою персонально-особисто-приватно-кланово-корпоративного виду привласнення. Як бачимо, державна власність в епоху перших цивілізацій відігравала роль форми вираження і реалізації різних видів привласнення, що змінюють один одного.

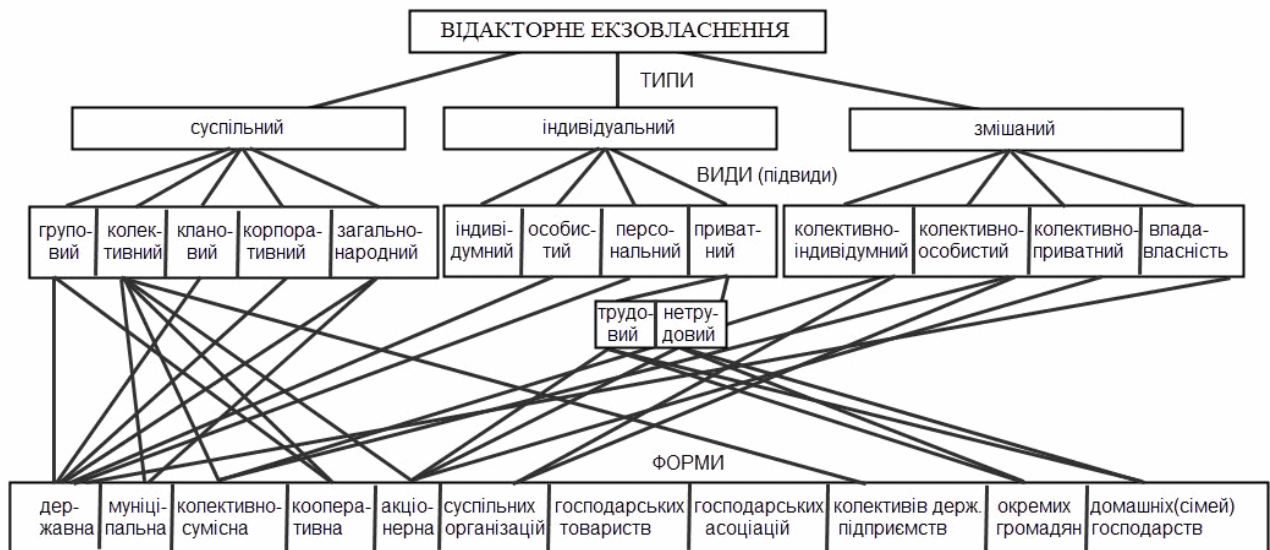


Рис. 6. Фрагмент будови і структури відакторного екзовласнення

За характером олюднення в суспільному виробництві можна опосередковано та безпосередньо виділити перетворені форми привласнення продукту діяльності уречевленої, олюдненої. В їх взаємодії форми привласнення продукту діяльності з олюднення багато в чому визначаються

формами привласнення продукту діяльності з уречевлення. Наприклад, результати першого можуть бути виражені опосередковано результатами останнього. Однак, у перспективі форми привласнення продукту діяльності з безпосереднього олюднення детермінують різноманіття форм привласнення продукту діяльності з уречевлення-олюднення. Це підтверджується досвідом розвинених країн, де значення духовної складової виробництва і відтворення безпосереднього життя має стійку тенденцію до зростання [32, с. 122].

Особливістю атрибутивної ознаки форм привласнення продукту діяльності уречевленої є прирощення СЛС, опосередковане їх уречевленою частиною. У свою чергу, форми привласнення продукту діяльності опосередковано-олюдненої відзначаються атрибутами прирощення СЛС у взаємодії різноманітних акторів (відособлено-колективній, суспільній тощо). В процесі діяльності з безпосереднього олюднення створюється, головним чином, інтелектуальний продукт. Його атрибутивною ознакою є прирощення СЛС конкретного актора (його саморозвиток).

**Висновки.** Проведений аналіз зародку, сутності, структури власності й привласнення дозволяє стверджувати наступне. Первинною «клітинкою» власності є собст. Його сутність може бути охарактеризована суперечливою єдністю власнення і чуження СЛС. У своєму розвитку власність постає як відносини між людьми з приводу привласнення СЛС. Еволюційний ряд привласнення представляють: сторони його зародку (належність, набуття); процес взаємодії належності та набуття в «суб'єкт-об'єктній» протилежності (захоплення, усвідомлення), і двоєдності актора (відчуження, експлуатація); мережеве утворення екстеріоризації набуття в складі поліатрибутивних елементів належності. Розвиток діяльнісних основ та еволюційних зв'язків привласнення визначає його сутність як категорії, що виражає виробничі відносини з приводу актуалізації СЛС. Типи, види, форми власності й привласнення відображають різні рівні суспільно-індивідуальної природи актора – субстанціональний, сутнісний та формоутворюючий відповідно. За критерієм характеру олюднення в суспільному виробництві запропоноване виділення перетворених форм привласнення продукту діяльності уречевленої, олюдненої опосередковано та безпосередньо. У якості однієї з таких форм виявлено привласнення інтелектуального продукту та актуальність пошуку його поліформізму на поверхні економічної дійсності.

### **Список використаної літератури**

1. Маркс К. Экономические рукописи 1857 – 1859 годов // К. Маркс, Ф. Энгельс, Соч. – 2-е изд. – Т.46. – Ч.1. – 552с.

2. Основи економічної теорії: Підручник / За ред. С. В. Мочерного – Тернопіль: АТ «Тарнекс», –1993. –688 с.
3. Кучерявенко П. Х. Разгосударствление собственности в переходной экономике Украины / П. Х. Кучерявенко, Я. М. Максименко. – Харьков : «Консум», 1997. –128 с.
4. Петюх В. Н. Рыночная экономика. Настольная книга делового человека / В. Н. Петюх. – К.: Урожай, 1995. – 432 с.
5. Багинянин Г. І. Ринкова економіка / Г. І. Багинянин, В. С. Медведєв, В. С. Загорський, А. Р. Серєда. – К., 1996. – С. 105.
6. Емченко В. Н. Методология исследования отношений общественной собственности / В. Н. Емченко. – К.: Наукова думка, –1987. – 140 с.
7. Основи економічної теорії : Підручник / За ред. Ю. В. Ніколенка. Книга перша. – К.: Либідь, –1998. – 272 с.
8. Румянцев А. М. О категориях и законах политической экономии коммунистической формации / А. М. Румянцев. – М., 1966. – 422 с.
9. Ожерельев О. Совершенствование производственных отношений / О. Ожерельев. - М., 1986. – 255 с.
10. Галкин Л. Общественная собственность на средства производства. Характер труда в социалистическом обществе / Л. Галкин, А. Дубровский // Экономические науки. – 1986. –№ 10. – С. 86 89.
11. Пахомов Ю. Перестройка экономического механизма и проблемы развития политикоэкономических исследований / Ю. Пахомов // Экономика Советской Украины. - 1988. - № 3. - С. 28.
12. Макичев С. В. Общественная собственность на средства производства, преимущества и закономерности развития / С. В. Макичев. - Казань, 1988. – 164 с.
13. Гутман Г. В. Собственность (сущность, формы, социальные последствия) / Г. В. Гутман, Ю. Н. Лапыгин. – Владимир: ВГПХ, 1995. – 66 с.
14. Игнатова Т. В. Приватизация и развитие российского предпринимательства / Т. В. Игнатова. Ростов-на-Дону: Издательство Рост. университета, 1995. – 139 с.
15. Общая экономическая теория (политэкономия): Учебник / Под общ. ред. В. И. Видяпина, Г. П. Журавлевой. – М.: ПРОМО-Медиа, 1995. – 606 с.
16. Конституція України (укр. та рос. мовами). –Дніпропетровськ: Дніпрокнига, 1999. –127 .
17. Базилевич В. Д. Інтелектуальна власність: Підручник / В. Д. Базилевич. –К. : Знання, 2006. – 431 с.

18. Мэггс П. Интеллектуальная собственность / П. Мэггс, А. Сергеев. – М.: Юристъ, 2000. – 400 с.
19. Крайнев П.П. Интеллектуальна економіка: управління промисловою власністю: Монографія / П. Крайнев. — К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 448 с.
20. Капелюшников Р. И. Экономическая теория прав собственности (методология, основные понятия, круг проблем) /Р. Капелюшников. – М., 1990. – 109 с.
21. Тарасевич В.Н. Эффективность общественного производства: сущность и механизм роста / В. Н. Тарасевич. –К. : Выща шк., 1991. – 191 с.
22. Новая философская энциклопедия: В 4 тт./ Под редакцией В. С. Стёпина. - М. : Мысль. 2001, Т. 1 - 744 с., Т. 2 - 634 с., Т. 3 - 692 с., Т. 4 - 736 с.
23. Философия: Энциклопедический словарь. / Под редакцией А. А. Ивина. - М. : ГАРДАРИКИ. 2004. - 1072 с.
24. Философская Энциклопедия. В 5-х т. / Под редакцией Ф. В. Константинова. - М.: Советская энциклопедия. 1960-1970.
25. Маркс К. Абсолютная критическая критика, или критическая критика в лице г-на Бруно // К. Маркс, Ф. Энгельс, Соч. 2-е изд. – М., 1955. – Т.2. – 651 с.
26. Тарасевич В. Н. Экономико-теоретическое знание: универсумные императивы, гипотезы, опыты. Монография / В. Н. Тарасевич. - М. : ТЕИС, 2013. - 594 с.
27. Иерархия и сети в институциональной архитектонике экономических систем: монография / под ред. чл.-корр. НАН Украины А. А. Гриценко; – К. : НАН Украины, Ин-т экон. и прогнозир., 2013. – 580 с.
28. Нариси теорії національної економіки. Монографія / За ред. В. М. Тарасевича. – Дніпропетровськ : Січ, 2015. – 322 с.
29. Маркс К. Доход и его источники. Вульгарная политическая экономия / К. Маркс, Ф. Энгельс, Соч., 2 изд., Т.26. – Ч.3. – 667 с.
30. Каргалов В.В. Внешнеполитические факторы развития феодальной Руси. Феодальная Русь и кочевники / В. Каргалов. – М. : Высшая школа, 1967. – 266 с.
31. Бердяев Н.А. Философия неравенства / Сост. Л. В. Полякова. – М., 1990. – 285 с.
32. Тарасевич В.М. Економічні парадигми та парадигмальні теорії / В. М. Тарасевич. – Дніпропетровськ: Січ, 1995. –159 с.

## References

1. Marks, K. (1964), *Ekonomicheskie rukopisi 1857 – 1859 godov* [Economic manuscripts 1857 - 1859], Vol 46/1, Izdatelstvo politicheskoy literaturi, Moscow, USSR.
2. Mochernij S. V. (1993), *Osnovi ekonomichnoji teoriji: Pidruchnik* [Bases of economic theory : Textbook], Tarneks, Ternopil', Ukraine.
3. Kucheryavenko P. H., Maksimenko YA. M. (1997), *Razgosudarstvlenie sobstvennosti v perehodnoj ekonomike Ukrainy* [Not state property is in the transitional economy of Ukraine], Konsum, Har'kov, Ukraine .
4. Petyuh, V. N. (1995), *Rynoch'naya ekonomika. Nastol'naya kniga delovogo cheloveka* [Market economy. Tabl's book of business man], Urozhaj, Kyiv, Ukraine.
5. Baginyanin, G. I., Medvedev V. S., Zagors'kij V. S., Sereda A. R. (1996), *Rinkova ekonomika* [Market economy], Kyiv, Ukraine.
6. Emchenko, V. N. (1987), *Metodologiya issledovaniya otnoshenij obschestvennoj sobstvennosti* [Methodology of research of relations of communal property], Naukova dumka, Kyiv, Ukraine.
7. Nikolenko, YU. V. (1997), *Osnovi ekonomichnoji teoriji : Pidruchnik* [Bases of economic theory : Textbook], Kniga persha, Kyiv, Ukraine.
8. Rumyancev, A. M. (1966), *O kategoriyah i zakonah politicheskoy ekonomii kommunisticheskoy formacii* [About categories and laws of political economy of communist structure], Moscow, USSR.
9. Ozherel'ev, O. (1986), *Sovershenstvovanie proizvodstvennyh otnoshenij* [Perfection of productive relations], Izdatelstvo politicheskoy literaturi, Moscow, USSR.
10. Galkin, L., Dubrovskij, A. (1986), *Obschestvennaya sobstvennost' na sredstva proizvodstva. Harakter truda v socialisticheskom obschestve* [Communal property on capital goods. Character of labour is in socialistic society], Ekonomicheskie nauki, vol. 10, pp. 86 89.
11. Pahomov, YU. (1988), *Perestrojka ekonomicheskogo mehanizma i problemy razvitiya politikoeko-nomicheskikh issledovanij* [Alteration of economic mechanism and problem of development is a political economy researches], Ekonomika Sovetskoj Ukrainy, vol. 3, p. 28.
12. Makichev, S. V. (1988), *Obschestvennaya sobstvennost' na sredstva proizvodstva, preimuschestva i zakonomernosti razvitiya* [Communal property on capital, advantage and conformity to law of development goods], Kazan', USSR.
13. Gutman, G. V., Lapygin, YU. N. (1995), *Sobstvennost' (suschnost', formy, social'nye posledstviya)* [Property (essence, forms, social consequences)], VGPH, Vladimir, Russia.

14. Ignatova, T. V. (1995), *Privatizaciya i razvitie rossijskogo predprinimatel'stva* [Privatizing and development of the Russian enterprise], Izdatel'stvo Rost. universiteta, Rostov-na-Donu, Russia.
15. Vidyapin, V. I., Zhuravleva, G. P. (1995), *Obschaya ekonomicheskaya teoriya (politekonomiya): Uchebnik* [General economic theory (political economy) : Textbook], PROMO-Media, Moscow, Russia.
16. *Konstituciya Ukrajini (ukr. ta ros. Movami)* [Constitution of Ukraine (ukr. and rus. languages)], (1999), Dniprokniga, Dnipropetrovs'k, Ukraine.
17. Bazilevich, V. D. (2006), *Intelektual'na vlasnist': Pidruchnik* [Intellectual property: Textbook], Znannya, Kyiv, Ukraine.
18. Meggs, P. (2000), *Intellektual'naya sobstvennost'* [Intellectual property], Yurist, Moscow, Russia.
19. Krajnev, P.P. (2004), *Intelektual'na ekonomika: upravlinnya promislovoyu vlasnistyu: Monografiya* [Intellectual economy: industrial property management: Monograph], Vidavnychij Dim "In Yure", Kyiv, Ukraine.
20. Kapelyushnikov, R. I. (1990), *Ekonomicheskaya teoriya prav sobstvennosti (metodologiya, osnovnye ponyatiya, krug problem)* [Economic theory of ownership (methodology, basic concepts, circle of problems) rights], Moscow, USSR.
21. Tarasevich, V. N. (1991), *Effektivnost' obschestvennogo proizvodstva: suschnost' i mehanizm rosta* [Efficiency of public production : essence and mechanism of height], Vyscha shk., Kyiv, Ukraine.
22. Stjopin, V. S. (2001), *Novaya filosofskaya enciklopediya: V 4 tt.* [New philosophical encyclopaedia: In 4 vols.], Mysl', Moscow, Russia.
23. Ivin, A. A. (2004), *Filosofiya: Enciklopedicheskij slovar'* [Philosophy: the Encyclopaedic dictionary], GARDARIKI, Moscow, Russia.
24. Konstantinova, F. V. (1960-1970), *Filosofskaya Enciklopediya. V 5-h t.* [Philosophical Encyclopaedia. In 5 vol.], Sovetskaya enciklopediya, Moscow, USSR.
25. Marks, K., Engel's, F. (1955), *Absolyutnaya kriticheskaya kritika, ili kriticheskaya kritika v lice g-na Bruno* [Absolute critical criticism, or critical criticism in the person of Mr. Bruno], Vol. 2, Izdatelstvo politicheskoy literaturi, Moscow, USSR.
26. Tarasevich, V. N. (2013), *Ekonomiko-teoreticheskoe znanie: universumnye imperativy, gipotezy, opyty. Monografiya* [Economy-theoretical knowledge: universal imperatives, hypotheses, experiments. Monograph], TEIS, , Moscow, Russia.
27. Gricenko, A. A. (2013), *Ierarhiya i seti v institucional'noj arhitektonike ekonomicheskikh sistem: monografiya* [A hierarchy and networks are in institutional architectonics of the economic systems : monograph], NAN Ukrainy, In-t ekon. i prognozirov., Kyiv, Ukraine.

28. Tarasevich, V. M. (2015), *Narisi teoriji nacional'noji ekonomiki. Monografiya* [Essays of theory of national economy. Monograph], Sich, Dnipropetrovs'k, Ukraine.
29. Marks, K. (1964), *Dohod i ego istochniki. Vul'garnaya politicheskaya ekonomiya* [Profit and his sources. Vulgar political economy], Vol. 26/3, Izdatelstvo politicheskoy literaturi, Moscow, USSR.
30. Kargalov, V.V. (1967), *Vneshnepoliticheskie faktory razvitija feodal'noj Rusi. Feodal'naja Rus' i kochevniki* [Foreign-policy factors of development of feudal Rus. Feudal Rus and nomads], Vysshaja shkola, Moscow, USSR.
31. Berdyaev, N. A. (1990), *Filosofiya neravenstva* [Philosophy of inequality], Moscow, USSR.
32. Tarasevich, V.M. (1995), *Ekonomichni paradigmi ta paradigmal'ni teorii* [Economic paradigms and paradigm's theories], Sich, Dnipropetrovs'k, Ukraine.

**Леонидов И.Л., к.э.н., доцент Национальная металлургическая академия Украины**

**Собственность и присвоение: строение и структура**

В статье раскрываются проблемы структуризации отношений собственности и присвоения. Проанализированы экономический и юридический аспекты собственности. Выявлены ограничения и нерешенные проблемы этих подходов. Приведен вариант анализа зародыша, сущности структуры собственности и присвоения. Обоснована их классификация по критерию уровней общественно-индивидуальной природы актора. В соответствии с этим критерием определены зародыш собственности, эволюционные уровни присвоения, а также их типы, виды, формы. По критерию характера очеловечивания в общественном производстве предложено выделение превращенных форм присвоения продукта деятельности, овеществляющей и очеловечивающей (непосредственно, опосредованно). В качестве одной из таких форм предложено присвоение интеллектуального продукта.

**Ключевые слова:** собственность, присвоение, актор, типы, виды, формы, присвоение интеллектуального продукта.

**Leonidov I., Ph.D., Associate Professor, National Metallurgical Academy of Ukraine**

**Ownership and appropriation: structure and structure**

The structuring problem for ownership and appropriation relations is open up in the article. A few approaches analyzed, such, as economic and legal for determination ownership. Limitations and unsolved problems of these approaches are educe. At ownership and appropriation analyzed embryo, essence, structure. Their classification reasoned for criterion levels social-individual nature of actor. For this criterion identified: ownership embryo, evolutionary levels of appropriation, and their differences, types, kinds, forms. On the criterion «character humanizing in a public production» a distinguished is converted forms appropriation product activity, to reification and humanizing (indirectly and directly). One of such forms is offer the appropriation intellectual product.

**Key words:** ownership, appropriation, actor, types, kinds, forms, appropriation intellectual product.